

ЛІНГВОПОЕТИКА

УДК 811.163.1'342.8 (091)

DOI: [https://doi.org/10.17721/um/53\(2023\).50-72](https://doi.org/10.17721/um/53(2023).50-72)

Анатолій Мойсієнко, д-р філол. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0002-7856-2746

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

СОНЕТ ЯК ТЕКСТ

Присвячено опису сонета як текстової структури на основі таких категорійних ознак, як зв'язність і цілісність. На широкому матеріалі поетичних творів українських авторів простежено засоби вираження зв'язності і цілісності, представлені різними типами повторів, образно-сміслового паралелізму, зокрема, які у своєму динамічному розвитку спираються на паралелізм синтаксичний, фігури періоду, що відзначаються експресивністю вираження теми і здатністю передавати певну модальність в організації цілісної текстової структури сонетного вірша.

Ключові слова: текст, сонет, зв'язність, цілісність, образно-смісловий паралелізм, період, повтор.

Сонет як жанрове утворення є одним із виявів реалізації власне текстових побудов, які залежно від структурно-змістової організації можуть набувати відповідного вираження як у традиційних, так і в різних модифікаційних формах. Як мовно-літературне явище, що передбачає текст у своїй матричній основі, сонет таким чином стає виявом певного текстового континууму, незалежно від представлення його в писемній чи усній формі, монологічному (внутрішньомонологічному) чи діалогічному оформленні.

Дослідження феномену тексту, відомі з античних часів, у середині ХХ ст. виокремилися в наукову дисципліну *лінгвістика тексту*, що “вивчає структурно-граматичні, семантико-змістові, комунікативно-прагматичні, семіотичні властивості тексту, його категорійні ознаки, закономірності структурної організації, зв'язки з іншими текстами, а також процеси створення, сприймання й інтерпретації тексту” [Кравець : 387].

Багатоаспектна природа тексту значною мірою позначилася на різних підходах до розуміння й аналізу феномену тексту, з-поміж яких дослідники називають: лінгвістичний, на основі трансформаційної граматики, комунікативної лінгвістики, когнітивної лінгвістики, нейролінгвістики, психолінгвістики, соціолінгвістики, лінгвонаратології, лінгвостилістики, а також з позицій інтерпретації тексту, літературознавчий, герменевтичний, феноменологічний, семіологічний, культурологічний, стилістичний тощо [Єщенко : 33–41; Загнітко : 12–22; Ковалевська : 6–7; Лук'янова : 57; Аспекты 1982 : 73]. У межах таких підходів відповідно маємо “плюралістичність теоретичних позицій і пропонувананих моделей тексту” [Чернявская : 15], а звідси – і численні тлумачення тексту [див.: Бацевич 2019 : 8–9; Голянич : 322–323; Бабенко, Казарин : 4–8]; Dobrzyńska : 293–294; Klemm : 13–26].

О. Селіванова, наприклад, указує на п'ять основних причин відсутності єдиної дефініції феномену тексту [Селіванова 2008 : 491–494]. Першою, на думку дослідниці, була абсолютивізація структурної організації тексту з його різними граматичними засобами зв'язності. Ідеться про пошуки відправних типологічних ознак для релевантного вираження рівневого поняття тексту на першопочатках організації лінгвістики тексту як наукової дисципліни, що передбачала створення своєрідної “граматики лінійних послідовностей”, пошуки, за словами Р. Гарвега, “текстовірних закономірностей, характерних для всіх текстів” [див.: Николаева 1978 : 10, 13]).

Друга причина неусталеної дефініційності полягає у формально-структурній, жанровій, стилістичній різноплановості текстів і специфіці способу їх репрезентації, за яким вони поділяються на писемні, усні та друковані. А. Мамалига, зокрема, зауважує, що “настійною є потреба в глибшому осмисленні того, що, зрештою, тексти – різноманітні, динамічні утворення – не є жорстко регламентованими. У них певна “матрична основа – зокрема, жанровостильова, комунікативна, семантична, прагматична тощо – поєднується з можливостями варіативної творчої «самоорганізації»” [Мамалига : 117]. Вказівку на художньо-образну, писемно-усну варіативність маємо у визначеннях тексту в ряді

досліджень 60–80-х рр., наприклад: “Текст – операційна одиниця мови, на зразок того, як речення є її синтаксичною одиницею; текст може бути писемним чи усним; він включає як специфічний різновид літературно-художній текст, чи то хайку, чи гомерівський епос” [Halliday : 107]. На відміну від більшості потрактувань тексту як зарубіжними, так і вітчизняними вченими, у яких передбачено його писемну й усну форми вираження (пор: “Текст – емпіричне явище, що характеризується єдністю значущості. Ми творимо його, коли говоримо чи пишемо” [Skalička : 73]. І. Ковалик розглядає текст як “писемний або усний мовленнєвий потік, послідовність звукових, графемних елементів у синтаксичних структурах (реченнях), які виражають комплекс пов’язаних між собою думок, суджень” [Ковалик : 7]), іноді статус тексту обмежують лише писемним варіантом літературної мови, як, наприклад, у посібнику Л. Лосевої “Як будується текст” [Лосева : 4] чи відомій праці І. Гальперина “Текст як об’єкт лінгвістичного дослідження”, у якій текст характеризується як “витвір мовленнєвотворчого процесу, що має завершеність, об’єктивований у вигляді писемного документа, літературно оброблений відповідно до типу цього документа твір, що складається з назви (заголовка) і багатьох особливих одиниць (надфразових едностей), об’єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв’язку, що має певну цілеспрямованість і прагматичну установку” [Гальперин : 18]. Думається, мала рацію казахська дослідниця Ж. Амірова, зазначаючи з приводу вищенаведеної сентенції, що “очевидно, стосовно тексту, який створюється та сприймається в усній чи писемній формі, слід говорити не про “об’єктивність у вигляді письмового документа», а про закріпленість у просторі й часі, фіксованій у тій чи тій формі даності, до якої може неодноразово звертатися як автор-творець, так і реципієнт” [Амірова : 18]. Тому не можна не погодитися з заувагами Ж. Амірової щодо обов’язкового пов’язування статусу тексту з писемним варіантом мови. Дослідниця справедливо зазначає, що “науці добре відомі факти, коли цілісністю, завершеністю, літературною обробленістю, цілеспрямованістю та прагматичною установкою

характеризувалися “твори мовленнєвотворчого процесу”, які спочатку існували саме в усній формі. Наприклад, епічні сказання різних народів, що передаються з покоління в покоління, заучуються напам’ять “з голосу” співця-сказателя (епос “Манас” у киргизів, “Kaalevi roeg” у естонців, сказання про Хоту Матуа у полінезійців і т. ін.)” [Там само : 17]. Те саме можна сказати про українські народні думи, билини.

Третя причина зумовлена різноаспектними підходами дослідників до вивчення тексту – порівняймо навіть у межах лінгвістики: у когнітивній лінгвістиці “текст виступає моделлю відображення процесу пізнання, закріпленого в мовній картині світу, де накопичення когнітивного досвіду опосередковане мовою” [Нефедова : 172]; у соціолінгвістиці “текст сприймають передусім як фрагмент конкретної соціальної дійсності з визначеними локально-темпоральними межами, заданими соціальним змістом, ціннісними орієнтаціями, прагматичними настановами та мовно-комунікативною компетенцією представників певної спільноти або сфер” [Єщенко : 37]; пор. ще у психолінгвістиці чи комунікативній лінгвістиці (достатньо навести лише самі назви праць): “Психолінгвістичні аспекти вивчення тексту” [Со рокин], “Текст як засіб комунікації” [Радзівська] тощо).

У зв’язку зі звуженням функції тексту до рівня складника комунікативного процесу, посередника в такому процесі постає четверта причина неусталеної дефініційності, що пов’язано з розвитком комунікативного напряму лінгвістики тексту й отождоженням тексту та дискурсу в ряді мовознавчих досліджень. Текст, по суті, виступає серединним елементом комунікативного акту, своєрідним комунікативним ланцюжком між адресантом і адресатом. Так, за словами Н. Кутиної, “текст – це серединний елемент схеми комунікативного акту, яку спрощено можна уявити як трьохелементну структуру: автор – текст – читач” [Кутина : 9]. “В останньому двадцятиріччі ХХ століття, – зазначає О. Селіванова, – у лінгвістичній науці на перший план вийшла окреслена раніше тенденція до вивчення тексту як складного комунікативного механізму, посередника комунікації, що

фіксує стратегічну програму адресанта, яка сприймається й інтерпретується адресатом” [Селиванова 2002 : 10].

Водночас текст розглядають і як своєрідний підсумок комунікативної діяльності, її фіксацію в писемній формі: “Текст – результат спілкування (інтерації та трансакції), його структурно-мовний складник і одночасно кінцева реалізація, структура, у яку втілюється “живий” дискурс після свого завершення”, це “текст – ніби “застиглий” дискурс; це дискурс, який “зупинили”, вилучивши з нього живі обставини, учасників” [Бацевич 2004 : 147]. Порівняймо також в інших дослідників, які, зіставляючи поняття тексту і дискурсу, зазначають, що текст, на відміну від дискурсу як когнітивного явища, є “кінцевим результатом процесу мовленнєвої діяльності, що отримує певну закінчену (і зафіксовану) форму” [Кубрякова, Александрова : 19–20]. Причому, така фіксація можлива не лише в писемній формі. Як зазначає І. Сусов, “висловлення (або послідовність висловлень), що передається від мовця слухачеві, стає текстом, коли воно виявляється зафіксованим на письмі (або за допомогою звукозаписувального апарату)” [Сусов : 40].

П'ятою причиною є абсолютизація у складі дефініції певної категорії або кількох категорій тексту під час його тлумачення. Так, у одній із ранніх публікацій чеська дослідниця К. Кожевникова конститутивною ознакою тексту називає зв'язність [Кожевникова : 49–67], пізніше в “Лінгвістичному енциклопедичному словнику Т. Ніколаєва до таких відносить зв'язність і цілісність [Николаєва 1990 : 507], а, наприклад, В. Беянін розглядає текст як цілісне структурно-смісловне утворення, що характеризується цільністю, зв'язністю, емотивністю, креалізованістю, прецедентністю, скважністю [Беянін : 187], не менше категорійних ознак у згаданій уже праці І. Гальперина, сім визначальних критеріїв текстуальності для розуміння й аналізу текстових структур окреслено у відомій праці німецьких дослідників Р.-А. де Богранда і В. Дресслера, це – 1) когезія (Kohesion), власне зв'язність на структурно-граматичному рівні, 2) когерентність (Koherenz), це смислова зв'язність (Sinnkontinuitat) “світу тексту” (Textwelt) = цілісність

3) інтенціональність 4) сприйняття (Akzeptabilitat), 5) інформативність, 6) ситуативність, 7) інтертекстуальність [Beaugrande, Dressler : 3]. Ще ряд інших категорій, текстових ознак називають інші дослідники, наприклад, З. Тураєва поділяє текстові категорії на дві групи: структурні (зв'язність, інтеграція, прогресія / стагнація) і змістові, чи концептуальні (образ автора, художній простір і час, інформативність, причиново-наслідкові зв'язки, підтекст) [Тураєва : 19]. М. Кожина пропонує виділяти текстові категорії функціонально-стилістичного плану: функціонально-семантичної акцентності, оцінки, гіпотетичності, логічності, авторизації [Кожина : 36]. Про широкий перелік категорій тексту йдеться в монографії О. Воробійової “Текстові категорії і фактор адресата [Воробьева]. Однак дослідниця тут же зазначає, “що тексту, строго кажучи, притаманні не самі категорії, а сутнісні, конститутивні категорійні ознаки чи властивості”, оскільки “поняття категорії тексту як концептуальної побудови лише відображає найбільш суттєві властивості, прототипові характеристики, взаємодія яких забезпечує його специфіку та стійкість як якісно певного лінгвосеміотичного, комунікативного та мовного утворення”, і тільки для того, зазначає авторка, “щоб не порушувати традицію, що склалася в лінгвістиці тексту, а також урахувуючи гносеологічну цінність поняття “категорія”, вона вживає термін “категорія тексту”, водночас “роблячи поправку на те, що йдеться про категорійні ознаки тексту” [Там само : 24]. Порівняймо також заувагу іншого дослідника про те, що “так звані категорії тексту варто розглядати як окремі вияви його ознак”, що перебувають у певній ієрархії-взаємодії: “Так, ознака цілісності включає інформативність, когезію, ретроспекцію, проспекцію, модальність, завершеність” [Мороховський : 7]. Зрештою, за словами автора, аналіз такого “невичерпного переліку” категорій “свідчить про те, що “під категоріями тексту розуміються різні окремі (обов'язкові і факультативні) ознаки, які зводяться до рангу категорійних” [Там само : 5].

І дотепер, певне ж, дослідники не визначилися зі статусною характеристикою категорії / категорійної ознаки щодо тексту.

О. Селіванова, чий дослідницький унесок у цій царині, може, один із найавторитетніших, також зауважує, що “загалом спроби визначення головної текстової категорії (ознаки) є, як і дефініція тексту, малоперспективними через абсолютизацію одного з аспектів або типу текстів” [Селіванова 2008 : 497].

Хоч практично в усіх відомих нам працях цілісність і зв’язність розглядаються як домінуючі текстові категорії, чи категорійні ознаки. Нерідко під час дефініювання тексту на це вказує супровідний маркер – *основні (визначальні) ознаки, властивості*, пор.: текст – це “об’єднаний за змістом і граматично писемний чи усний мовленнєвий масив, основними властивостями якого є зв’язність і цілісність” [Шульжук : 372], “...текст являє собою об’єднану за змістом послідовність знакових одиниць, основними властивостями якої є зв’язність і цілісність” [Валгіна : 12]. Чи з аналогічною акцентованістю навіть у заголовковій частині статті: “Цілісність і зв’язність як основні текстуальні категорії” [Рябова : 173].

Свого часу П. Флоренський визначав зв’язність як функцію імені “виділяти об’єкт із загального хаосу вражень і поєднуватися з іншими, але вже координовано” [Флоренський : 306]. Координованість тих чи тих поєднань (= зв’язність) на рівні тексту, окремих його фрагментів може отримувати смислове, асоціативно-образне, структурно-композиційне, структурно-граматичне вираження. Цілісність як ієрархічна єдність тексту, зокрема художнього, ґрунтується на основі численних взаємопов’язань змістових і лексико-граматичних елементів, що актуалізуються як на окремих мовних рівнях – фонетичному, лексичному, лексико-морфологічному, синтаксичному (зв’язність локальна), так і взаємопов’язань міжрівневого плану, коли актуалізація певних елементів характеризується як гомогенною, так і різнорідною пов’язаністю (зв’язність глобальна → цілісність). Цілісність, по суті, виступає конституційною ознакою тексту, охоплюючи як смисловий, так і структурний рівні певної композиційної єдності.

Через зв’язність і цілісність як домінуючі текстові ознаки спробуємо окреслити композиційно-образну і структурно-мовну єдність сонетного тексту.

Цілісність сонетного тексту як віршової жанрово-строфічної організації передбачає насамперед композиційно-тематичну єдність, де перший катрен, зазвичай виконує функцію експозиції, започатковуючи тему, яка розвивається у другому катрені, з розв'язкою в наступних триверсових строфах. За словами Й. Бехера, “схематично це можна означити так: положення, або теза, розвивається в першому катрені; на нього відповідає в другому катрені протиставлення, або антитеза; висновок, або синтез, розвивається в двох терцетах” [Бехер : 438].

Хоч, як засвідчує світовий досвід сонетописання, починаючи від італійської класики до сучасних сонетних творів в українській і зарубіжній літературі, елемент протиставлення є зовсім не обов'язковим. За словами І. Качуровського, “сонет може бути побудований у формі клімаксу, коли наростання, що почалося в першому катрені, продовжується й завершується в терцетах, а в описовому сонеті терцети можуть служити для розгорнення певної картини, без будь-якого елемента заперечення” [Качуровський : 131].

Про зв'язність і цілісність у системі сонетного вірша будемо говорити головню на основі таких, чи не найбільш репрезентативних, характеристик цих понять, як повтор і паралелізм, образно-смісловий, граматичний.

Зв'язність на основі повторюваних компонентів, різних паралелістичних структур, зокрема асоціативно-образного паралелізму, здатна формувати загальнотекстову цілісність. Класичним зразком такої цілісності, що ґрунтується на смисловій зв'язності (асоціативно-образному паралелізмі), може виступати знаменитий сонет М. Драй-Хмари “Лебеді”, опублікований 1928 р. у збірнику “Літературний ярмарок” із преамбулою “Присвячую своїм товаришам”. Дослідниками давно розшифровано дедикацію, що охоплювала когорту митців, широко відомих під перифрастичною назвою *п'ятірного грона*, до якого входили, крім автора сонета, М. Рильський, М. Зеров, П. Филипович, О. Бургардт (Ю. Клен). В образі лебедів поет досить тонко, метафорично зобразив гурт неокласиків у тодішній задушливій атмосфері суспільного життя, де, за словами М. Лецькіна, бачимо митців хоч і впокорених зовнішньо, та не впокорених духовно [Лецькін : 47].

І якщо на тлі ідилічного пейзажу першої строфи набуває виразної акцентованості фраза *давно приборкані (На тихім озері, де мріють верболози, давно приборкані, і влітку й восени то плюскоталися, то плавали вони, і шиїгнулися у них, як буйні лози)*, то вже у другому катрені контрапунктово постає образ неупокорених горделивих птахів, що ламають крижані лани зимової погрози: *Коли ж дзвінки, як скло, находили морози і плесо шерхнуло, пірнувши в білі сніги, – плавці ламали враз ті крижані лани, і не страшні були для них зими погрози. А паралелізм наступних рядків, безпосереднє звернення до митців (О, троне п'ятірне нездоланих співців! Крізь бурю й сніг гримить твоїй переможний спів, що розбиває лід одчаю і зневіри)*, стає фінальною точкою асоціативного розгортання теми в терцетних строфах – через зими погрози, *Крізь бурю й сніг* (алюзія поетичної збірки М. Рильського) до океану кипучого життя, під стягом ясного сузір'я *Ліри*.

Образний паралелізм у сонеті М. Ільницького “Пливе ріка, примхлива, мов уява” побудований на власне порівняльній основі, з компонентом як у низхідній частині, де образ гірської передзимової ріки, *примхливої, як уява, (То зліва круто вигнеться, то справа, Тримаючись камінних берегів)* мовби віддунується в долі ліричного героя:

*Я теж сьогодні, як гірська ріка, –
Хай рівний шлях на мене наріка, –
Бо щось мене по всіх усядах носить,
І втіхи мені більшої нема...
Докіль мости мої не спалить осінь
І тихо слід не занесе зима.*

Динаміку внутрішньопочуттєвого переживання ліричної героїні в сонеті І. Роговської передано через протиставне розгортання паралелістичних структур із відображенням своєрідної діалогічності в живій природі. У відповідь *байдужому небу голубому, чужим березам і тополям*, що пробують переконати нашу героїню (яка живе далеко від батьківщини), що, їй, мовляв, уже ніколи не вздріти рідного краю), звучить різке *Неправда!* на початку другого катрена і супроводжується традиційним паралелізмом про лелеку, що *Летить з-за моря, іздалека Й вертає завжди навесні До стріхи рідної*, і наступна аналогічна (підсилювальна)

паралель терцетної строфи про голуба, який, занесений за сотні верств від дому, навіть, *конаючи від втоми, До голуб 'ятні прилетить*. Заклучна двовіршева паралель сонета (*І я, коли вже поси-вію, Прийду... Зімкнути журні ві*) стає тим визначальним компонентом асоціативно-образної зв'язності у творі, що дозволяє говорити про його цілісність, завершеність як художньої структури.

На паралелістичних сентенціях побудованих і весь сонет Р. Чілачави, що починається рядками *Двомовний – підозріло, мов дволикий, І я вже бачу грізних опонентів: “Не можуть двом богам служити поети...”*. Ліричний герой, певне ж, промовляє від особи автора (вірш увійшов до збірки, що містить твори, написані як українською, так і грузинською мовами). І як своєрідне заперечення до отого *Не можуть двом богам служити поети* сприймається паралель таких рядків: *Та не течуть по руслу просто ріки, на все свої причини та прикмети*, що знаходять полемічне продовження в терцетній строфі (*В поетів теж бувають дивні злети, вам це збагнути важко, просторіки!*) і “цементується” паралелізмом замкових рядків сонета: *Двомовністю Франку теж дорікнули, А він сказав: Умію, то пишу!*”.

Різні форми паралелізму в сонетах Р. Чілачави з циклу “Первоцвіт любові” отримують висновковість певної колізійності у фінальних рядках, пор.:

*Без Грузії – платан я без коріння,
без України – ясен я без крони.*

*

*Немов бальзам – твій неповторний сміх,
життя мого вітрильник і рушій...*

*

*Так, як колись ховав я двійку в ранці,
на дні душі ховаю нишком страх:
невже колись прийде до нас розлука?*

*

*Весна мине у тебе на вустах,
а ти – весна моя на всі літа!*

Нерідко паралелізм смисловий у своєму динамічному розвитку спирається на паралелізм синтаксичний. Експресивний синтаксис досить часто ігнорує традиційний припис щодо

сонетного вірша – кожен строфу розпочинати з нового речення. Приклади ж художніх структур, у яких синтаксичний паралелізм не просто перетинає строфічну межу, а й вибудовує динамічну конструкцію періоду, засвідчують, що відомі майстри слова добре розуміють пріоритети у творенні поетичної речі, коли образ, поетична енергія вірша стає неодмінним мистецьким пріоритетом. Порівняймо, як в однойменному сонеті М. Фішбейна наростає психологічна напруга повторюваних підрядних структур у протазисній частині періоду, щоб, мовби перервавши свій біг однорядковим апозисом, тим самим налаштувати читача на подальше розгортання тієї однорядковості у терцетних рядках.

*Де погар німота оповила,
Де німотою пригасило присок,
Де тільки тіні спалених колісок,
Де на стежках полин і ковила,
Де на межі пустелі йдуть сніги,
Де на межі снігів пашисть пустеля,
Де сиротіє батьківська оселя, –
Там я шукаю сили і снаги.*

Р. Якобсон і К. Леві-Стросс у студії про бодлерівський сонет наголошували на структурно-композиційній ролі сьомого і восьмого рядків, які становлять “своєрідний дистих, обрамлений двома шестивіршами”, а “завдяки різкій зміні тону і теми, що відбувається в дистиху, це виконує в сонеті функцію, що нагадує роль модуляції в музичному творі” [Якобсон, Леві-Стросс : 238, 252].

У такій модуляційній сув’язі бачаться нам рядки *Де сиротіє батьківська оселя, – Там я шукаю сили і снаги* у Фішбейновому сонеті, які виконують контрапунктову функцію щодо всього вірша, а оте *Там я шукаю сили і снаги* мовби фокусується в терцетній строфі в образі *Твоєї руки*. Ліричний герой мовби долає *Цей довгий шлях, цей моторошний спомин*, щоб знову через важкі повторювані і не менш болючі *там і де* (що тепер набувають хіазмічного розташування) вкотре хоч на мент наблизитися до такого дорогого і втраченого *Ти*, і в останній строфі внутрішні переживання знаходять відображення в напрузі нових повторюваних синтагм, що й вивершують градаційну, психологічно наснажену, цілісність твору.

*А Ти десь там, десь там, поза водою,
Там, де Ріка проміниться бідую,
Там, де несила відвернуть біду.*

Зв'язність на основі синтаксичних фігур періоду в динамічній системі сонетного вірша може передавати різну модальну настроєвість (зіставмо, наприклад, зі щойно розгляданою поезією М. Фішбейна сонет Яра Славутича “Її сміх”, також започаткований паралелізмом підрядних конструкцій, також твір глибоко інтимної тематики, але абсолютно відмінної емотивної тональності (*Як солов'їний на світанку спів, Як любий поклик ранньої зозулі, Як дзенькіт кобзи, що зове на гулі, Як на ставку ячання лебедів, Як перший крик розпалених тівнів, Як шепіт вишині у знеможі чулій, Як поцілунки в зустрічі минулій, Коли обом не вистачало слів, – Лунає сміх її*), і відповідно, на відміну від неперекорного болю ліричного героя у фіналі Фішбейнового вірша (коли *несила відвернуть біду*), чисті сльози у прикінцевій частині сонета Яра Славутича – як маркер світлих спогадів про *Її сміх: Тоді тривання споминів моїх Сльозами чистими воложить вії*.

Періодичний синтаксис підрядних конструкцій “Сонета про безвихідь” І. Качуровського виконує важливу динамізаційну функцію як у катренових, так і в терцетних строфах, створюючи своєрідне композиційне обрамлення віршової структури. У перших восьми рядках означальні конструкції до оповідної, константної, синтагми характеризуються взаємопов'язаністю лівобічної і правобічної підрядності, що сприяє сконденсованому відтворенню екзотики авторового подорожування, головню довшишньої атрибутики цього подорожування:

*Де Срібної ріки живі опали,
До зелені, до сонця, до води,
Де б ажурові вілли і сади
Химерні віддзеркалення купали, –
Ми їхали крізь кам'яні квартали,
Де тьмяних вікон стомлені ряди,
Мов кількаповерхові поїзди,
Повз нас один за одним пролітали.*

І в другій, терцетній, частині сонета, яка становить також складне багатокомпонентне речення, перші два рядки – це вже

константа самих переживань ліричного героя (*І дивний острах нам поїняв серця, Мурашками закрався поза стину*), що розгортаються в цілий ряд психологічно зумовлених номінацій, інтенсивність вираження яких, як і в катренових строфах, передано через паралелізм підрядних конструкцій – і вже не на позначення подорожньої атрибутики, а самої мандрівки (дороги), яка стає своєрідною екзистенцією безвиході для ліричного героя, означеної заголовком:

*Що ця мандрівка — їй не буде стину,
Що ця дорога — їй нема кінця,
Що ці квартали — їм немає ліку,
Що це уже назавжди і довіку...*

Значно рідше маємо приклади, у яких сонетний текст усупереч традиційним канонічним вимогам, але, безперечно, відповідно до власне авторських інтенцій, представлений єдиним реченням, що спостерігаємо, зокрема, і в творчості таких видатних майстрів слова, як М. Рильський (“Перший грім”), Б. Кравців (“Як в дні невольні, горді до загину”), Г. Кочур (“Сонет”). Періодична мова в межах цілісної реченнєвої структури всього тексту стає оптимальним вираженням змістової і динамічної енергії сонетного вірша. М. Любимов, розглядаючи синтаксис як один із найважливіших засобів художньої виразності, зазначав, що “довгота періодів – не дивацтво і не примха письменника. Цей прийом зазвичай потрібний поетові чи прозаїку для того, щоб читач відразу охопив поглядом обґрунтовану ним думку чи змальовану ним картину. Довгий період зазвичай сприяє цілісності читацького враження” [Любимов : 100].

Цілісність читацького враження у згаданому сонеті Г. Кочура ґрунтується на осмисленні життєвої долі, життєвої позиції митця, який, незважаючи на всі складнощі, на всі перипетії доби, благає єдиного в долі – зберегти, над усі прикрощі і втрати, *оплачене поневірянням слово*:

*Хай не призначено, моя зловтішна доле,
Ні крихти радощів мені з твого стола,
Нехай не поведеш мене ти вже ніколи
Шляхами іншими, ніж десять літ вела,
Хай застилатиме повік вигнання мла*

*Від мене рідний край, надій квітуче поле,
Хай під опікою причаєного зла
Минатиме життя, безбарвне, вбоге, кволе, –
Приймаю, доле, все без скарги, без вагань,
Лиш збережи, молю, мого ества основу –
Моє оплачене поневірянням слово:
В нім сяє все, чого позбавлений в житті,
В нім – волі й вічності уламки золоті,
В нім – правді світовій і правді нашій дань.*

Зв'язність паралелістичних конструкцій допустових підрядних структур підсилюється повтором анафоричних сполучників *хай, нехай*, низкою синонімічних повторів зі словосполучень і слів, що формують напружену протазисну частину періоду, якій відповідає не менш структурована апозисна, завершальна, частина з аналогічними анафоричними, синонімічними повторами, коли домінантна лексема (*слово*) через займенникову кореферентність заключної терцетної строфи символізується з поняттями волі і правди, такими важливими не лише для розуміння змістово-образної цілісності художньої структури, а й цілісності особистості автора, для якого і в таборових умовах тоталітарного радянського режиму заповітним лишається слово – як *правді світовій і правді нашій дань* (сонет належить до інтинського періоду творчості Г. Кочура, періоду заслання).

Зв'язність на основі повторюваних лексичних, лексико-граматичних одиниць у системі сонетного вірша (що знову ж таки традиційно табується канонами) є важливим чинником організації цілісної образно-композиційної системи вірша, і, як свідчить значний прикладний матеріал, такі повтори широко культивовані різними авторами, що, потверджують і наші спостереження в недавній статті “Повторюваний компонент в організації цілісної структури сонетного тексту” [Мойсієнко].

Тут спинимося лише на окремих прикладах, зокрема, з однойменного сонета М. Рильського, у якому повторюваний лексичний компонент взаємодіє з розглядаємим вище образно-композиційним паралелізмом (наведемо тільки початкову і заключну строфи вірша):

*У пуццях, де лише стежки звірині,
Серед потворно сплетених гілок*

*Буває в небо просвіт ніжно-синій,
Як любе око. Крізь таємний змрок.
...
Так ти, мистецтво, серед бур і змроку
Сіяєш мислям і серцям людським, –
У темні морі променисте око.*

Ніжно-синій просвіт неба для ліричного героя твору – як любе око. Антонімічний образ *таємного змроку* мовби узагальнює все те, що пов'язано зі звіриними стежками, потворно сплетеними гілками пуш, що доповнюється в наступній строфі *гудінням сосон*, схожим на *виття ериній, шкребінням кігтів рисі...* На антонімічність повторюваних лексем *змрок* і *око*, по суті, спирається образний паралелізм у заключному терцеті, спроектований на мистецьку сферу. На тлі узагальненого образу *змроку (темного моря) променисте око* у прикінцевих рядках сонета – це не просто метафоричний асоціат до порівняльної фрази *як любе око*, який слугує розгортанням образно-композиційної парадигми твору і відповідно є конструктивним елементом зв'язності текстової структури, *променисте око* бачиться як метафорична номінація мистецтва, мистецької творчості, завдяки чому твір набуває смислової і структурної викінченості, цілісності.

Інтенсивність лексико-граматичного (кореневого) повтору в художньому тексті характеризується відповідним спрямуванням образної енергії залежно від структурного (частини мовного, фонічного тощо) вираження таких повторюваних одиниць, пор.: *І слово, цілістю густе, Густіє первопочуттями* (В. Капуста), *Зажурливо занурені в недолю Пустих пустель зотіли небеса* (Д. Шупта), *На орифлами плями мляво сіли. Осілий попіл осідлає – ах...* (Р. Кухарук). Коли ж ідеться не про окремі, а системні взаємозв'язки таких одиниць, коли та чи та домінуюча лексема через словотвірний потенціал витворює цілу мережу текстових взаємовідношень, словотвірний компонент стає важливим текстотвірним чинником, дозволяє говорити про його “системні потенції для створення спаяності тексту, причому потенційні функції словотвірних зв'язків у тексті постають зі словотвірного значення” [Онхайзер : 9].

Через словотвірне значення в невеликих за обсягом текстах, якими є сонетні, поширеність корневих повторів зумовлює концентрацію змістової, динамічної енергії вірша. Нерідко визначає і жанрово-силістичний характер твору, з обігруванням тих чи тих доміантних слів, як, наприклад, у такому сонеті-співаночці Л. Голоти: *Ти мені люб, і я твоя люба. Є в нас Любимівка, Масмо Люблин, Там до любові збудуємо хату, Щоб підростали діти-люб'ята. Гейби пісні, наші любитки, – Хай проростають любжа і любисток, А завітують любидра й любижник – Любоцям нашим віддаймося ніжно. Наче зелена гілка любистина, Наша любов, наша дитина, Хай любомудро зростає в роботі, В згідній любовності, в світлій любові! Любості нашої складаю співаночку: Любенько, любо, любовцю, люб'яночку...*

Отже, дослідження сонета як текстово-образної, композиційної структури на основі таких категорійних ознак тексту, як зв'язність і цілісність, зумовило опис засобів вираження їх на широкому тлі українських сонетних творів, визначення ролі різних типів образно-сміслового паралелізму, зокрема, який у своєму динамічному розвитку спирається на паралелізм синтаксичний; опис фігур періодичної мови, що відзначаються експресивністю вираження теми і здатністю передавати різну модальність в організації цілісної текстової структури сонетного вірша; характеристику окремих лексичних, лексико-граматичних, зокрема корневих, повторів (незважаючи на те, що повторюване слово традиційно табуйовано каноном), які активно культивовані в досліджуваних сонетних текстах і є важливими чинниками змістової і структурної зв'язності, що забезпечують покроковий розвиток теми у її динамічному, естетичному вираженні, зумовлюють цілісність мистецького сприйняття твору.

ЛІТЕРАТУРА

- Амирова Ж. Г. Проблема определения лингвистического статуса текста в русистике. *Cuadernos de Rusística Española*. 2012. № 8. С. 15–32.
- Аспекты общей и частной лингвистической теории текста / редкол.: Н. А. Слюсарева (отв. ред.) и др. Москва : Наука, 1982. 192 с.

Бабенко Л. Г., Казарин Ю. В. Филологический анализ текста: практикум. Москва : Академический проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2004. 400 с.

Бацевич Ф. Нариси з теорії тексту : монографія. Львів : ЛНУ ім. І. Франка 2019. 280 с.

Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Вид. центр “Академія”, 2004. 342 с.

Белянин В. П. Психолінгвістика : учебник. Москва : ФЛИНТА, 2016. 415 с.

Бехер И. Р. Философия сонета, или малое наставление по сонету. *Любовь моя, поэзия. О литературе и искусстве.* Москва : Изд-во худ. лит., 1965. С. 436–462.

Валгина Н. С. Теория текста. Москва : Логос, 2004. 280 с.

Воробьева О. П. Текстовые категории и фактор адресата. Киев : Вища школа, 1993. 200 с.

Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва : Наука, 1981. 140 с.

Голянич М., Іванишин Н., Ріжко Р., Стефурак Р. Лінгвістичний аналіз тексту : словник термінів. Івано-Франківськ : Сімик, 2012. 392 с.

Єценко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту. Київ : Академія, 2009. 264 с.

Загнітко А. Лінгвістика тексту: Теорія і практикум. 2-ге вид., доп. і перероб. Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, ЛТД”. 2007. 313 с.

Качуровський І. Король-сонет. Сонет, його історія і теорія. *Генерака і архітектоніка.* Кн. II. Київ : Вид. дім “Киево-Могилянська академія”, 2008. С. 130–150.

Ковалевська Є. Г. Аналіз текстів художніх творів. Львів, 1976. 53 с.

Ковалик І. І. Предмет і завдання курсу. *Методика лінгвістичного аналізу тексту* / І. І. Ковалик, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ. Київ : Вища школа, 1984. С. 3–20.

Кожевникова К. Об аспектах связности в тексте как целом. *Синтаксис текста* / под ред. Г. А. Золотовой. Москва : Наука, 1979. С. 49–67.

Кожина М. Н. О функциональных семантико-стилистических категориях текста. *Филологические науки.* 1987. № 2. С. 35–41.

Кравець Л. В. Лінгвістика тексту. *Енциклопедія сучасної України.* Т. 17. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. С. 387–388.

Кубрякова Е. С., Александрова О. В. Виды пространств текста и дискурса. *Категоризация мира: пространство и время* : материалы научной конференции. Москва : Диалог-МГУ, 1997. С. 15–25.

Кутина Н. Структурно-смысловой анализ художественного текста. Свердловск, 1980. 96 с.

Леукин М. О. Пройтися по лезу часу (Житомирщина в письменницькому вимірі). Житомир: Вид-во Житомирського держ. ун-ту ім. Івана Франка, 2010. 144 с.

Лосева Л. М. Как строится текст. Москва: Просвещение, 1980. 94 с.

Лук'янова Т. В. Про розмежування підходів до вивчення тексту з позицій лінгвістики тексту та інтерпретації тексту. *Мовознавство*. 1990. № 3. С. 52–61.

Любимов Н. М. Перевод – искусство. Москва: Сов. Россия, 1982. 128 с.

Мамалига А. І. Системно-функціональне виокремлення одиниць тексту. *Слово. Символ. Текст*: сб. науч. трудов, посвященных 80-летию проф. М. А. Карпенко. Киев: КНУ им. Тараса Шевченко, 2006. С. 115–123.

Мойсієнко А. Повторюваний компонент в організації цілісної структури сонетного тексту. *Лінгвістичні студії*. 2023. Вип. 45. С. 90–104.

Мороховский А. Н. К проблеме текста и его категорий. *Текст и его категориальные признаки*: сб. науч. трудов. Киев: КГПИИЯ, 1989. С. 3–13.

Нефедова Л. А. Восприятие текста как активный когнитивный процесс. *Слово, высказывание, текст в коммуникативном, прагматическом и культурологическом аспектах*. Челябинск: Изд-во “РЕКПОЛ”, 2008. С. 172–176.

Николаева Т. М. Лингвистика текста. Современное состояние и перспективы. *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. 8. Москва, 1978. С. 5–39.

Николаева Т. М. Текст. *Лингвистический энциклопедический словарь* / гл. ред. В. Н. Ярцева. Москва: Сов. энциклопедия, 1990. С. 507.

Онхайзер И. Номинация в текстах разных функциональных стилей. *Номинативные средства в текстах разных функциональных стилей*. Казань: КГУ, 1990. С. 5–13.

Радзівєвська Т. В. Текст як засіб комунікації. 2-ге вид., стер. Київ: Наук. думка, 1998. 191 с.

Рябова К. О. Цілісність і зв'язність як основні текстуальні категорії. *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Том 31(70). № 4. Ч. 2. 2020. С. 173–176.

Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. Киев: ЦУЛ, “Фитосоциоцентр”, 2002. 336 с.

Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К. 2008. 711 с.

Сорокин Ю. А. Психолінгвистические аспекты изучения текста. Москва : Наука, 1985. 168 с.

Сусов И. П. Введение в языковедение. Москва : АСТ: Восток-Запад, 2007. 397 с.

Тураева З. Я. Лингвистика текста. Москва : Просвещение, 1986. 127 с.

Флоренский П. А. Имена : Сочинения. Москва : Эксмо-Пресс; Харьков: Фолио, 1998. 912 с.

Чернявская В. Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность. Москва : ЛИБРОКОМ, 2009. 248 с.

Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови. Київ : ВЦ “Академія”, 2004. 408 с.

Якобсон Р., Леви-Стросс К. “Кошки” Шарля Бодлера. Структурализм: “за” и “против”. Москва : Прогресс, 1975. С. 231–255.

Beaugrande R.-A., Dressler W. U. Einführung in die Textlinguistik. Tübingen : Niemeyer, 1981. 290 S.

Dobrzyńska T. Tekst. *Współczesny język polski* / pod redakcją J. Bartmińskiego. Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2010. S. 293–331.

Halliday M. A. K. Linguistic function and literary style. *Explorations in the functions of language*. London : Arnold, 1974. P. 103–140.

Klemm M. Punkt wyjścia: czy każdy ma mieć swoje pojęcie tekstu? Różne definicje tekstu i ich porównanie. *Lingwistyka tekstu w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy (Antologia tłumaczeń)*. Wrocław. 2009. S. 13–26.

Skalička V. Text. Kontext. Subtext. *Slavica Pragensia* III. Praha. 1961. S. 73–78.

REFERENCES

Amirova, Zh. G. (2012). Problema opredeleniya lingvisticheskogo statusa teksta v rusistike. *Cuadernos de Rusística Española*, 8, 15–32 (in Russian).

Slyusareva, N. A. (ed.) (1982). *Aspekty obshchey i chastnoy lingvisticheskoy teorii teksta*. Moskva : Nauka (in Russian).

Babenko, L. G. & Kazarin, Yu. V. (2004) *Filologicheskii analiz teksta*. Moskva : Akademicheskii proekt; Ekaterinburg : Delovaya kniga (in Russian).

- Batseyvych, F.* (2019). *Narysy z teorii tekstu*. Lviv : LNU im. I. Franka (in Ukrainian).
- Batseyvych, F. S.* (2004). *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky*. Kyiv : Vyd. tsentr "Akademiia" (in Ukrainian).
- Belyanin, V. P.* (2016). *Psycholinguistics*. Moskva : FLINTA (in Russian).
- Bekher, I. R.* (1965). *Filosofiya soneta. ili maloye nastavleniye po sonetu. Lyubov moya, poeziya. O literature i iskusstve*. Moskva : Izd-vo khudozh. lit., pp. 436–462 (in Russian).
- Valgina, N. S.* (2004). *Teoriya teksta*. Moskva : Logos (in Russian).
- Vorobeva, O. P.* (1993). *Tekstovyye kategorii i faktor adresata*. Kyiv : Vyscha shkola (in Russian).
- Galperin, I. R.* (1981). *Tekst kak ob`ekt lingvisticheskogo issledovaniya*. Moskva : Nauka (in Russian).
- Holianych, M. et al.* (2012). *Linhvistychnyi analiz tekstu : slovnyk terminiv*. Ivano-Frankivsk : Simyk (in Ukrainian).
- Yeshchenko, T. A.* (2009). *Linhvistychnyi analiz tekstu*. Kyiv : Akademiia (in Ukrainian).
- Zahnitko, A.* (2007). *Linhvistyka tekstu: Teoriia i praktykum*. Donetsk : TOV "Iuho-Vostok, LTD" (in Ukrainian).
- Kachurovskiy, I.* (2008). *Korol-sonet. Sonet, yoho istoriia i teoriia. Generyka i arkhitektonika, book II*, Kyiv : Vyd. dim "Kyievo-Mohylianska akademiia", pp. 130–150 (in Ukrainian).
- Kovalevska, Ye. H.* (1976). *Analiz tekstiv khudozhnykh tvoriv*. Lviv, 1976 (in Ukrainian).
- Kovalyk, I. I.* (1984). *Predmet i zavdannia kursu. Metodyka linhvistychnoho analizu tekstu*, Kovalyk I. I. et al. Kyiv : Vyscha shkola, pp. 3–20 (in Ukrainian).
- Kozhevnikova, K.* (1979). *Ob aspekтах svyaznosti v tekste kak tselom. Sintaksis teksta*, G. A. Zolotova (ed.). Moskva : Nauka, pp. 49–67 (in Russian).
- Kozhina, M. N.* (1987). *O funktsionalnykh semantiko-stilisticheskikh kategoriayah teksta. Filologicheskie nauki*, 2, 35–41 (in Russian).
- Kravets, L. V.* (2016). *Linhvistyka tekstu. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy*, vol. 17, Kyiv : Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, pp. 387–388 (in Ukrainian).
- Kubryakova, E. S. & Aleksandrova, O. V.* (1997). *Vidyi pro-stranstv teksta i diskursa. Kategorizatsiya mira: prostranstvo i vremya : Proceedings of the scientific conference*. Moskva : Dialog-MGU, pp. 15–25 (in Russian).
- Kutina, N.* (1980). *Strukturno-smyislovoy analiz hudozhestvennogo teksta*. Sverdlovsk (in Russian).

Lietskin, M. O. (2010). Proitysia po lezu chasu (Zhytomyrshchyna v pismennytskomu vymiri). Zhytomyr : Vyd-vo Zhytomyrskoho derzh. un-tu im. Ivana Franka (in Ukrainian).

Loseva, L. M. (1980). Kak stroitsya tekst. Moskva : Prosveschenie (in Russian).

Lukianova, T. V. (1990). Pro rozmezhuvannia pidkhodiv do vyvchennia tekstu z pozytsii linhvistyky tekstu ta interpretatsii tekstu. *Movoznavstvo*, 3, 52–61 (in Ukrainian).

Lyubimov, N. M. (1982). Perevod – iskusstvo. Moskva : Sov. Rossiya (in Russian).

Mamalyha, A. I. (2006). Systemno-funktsionalne vyokremлення odynyts tekstu. *Slovo. Simvol. Tekst* : sb. nauch. trudov, posvyaschennyih 80-letiyu prof. M. A. Karpenko, Kiev : KNU im. Tarasa Shevchenko, pp. 115–123 (in Ukrainian).

Moisiienko, A. (2023). Povtoriuvanyi komponent v orhanizatsii tsilisnoi struktury sonetnoho tekstu. *Linhvistychni studii / Linguistic Studies*, 45, 90–104 (in Ukrainian).

Morohovskiy, A. N. (1989). K probleme teksta i ego kategoriy. *Tekst i ego kategorialnyie priznaki*: sb. nauch. trudov. Kiev : KGPIYa, pp. 3–13 (in Russian).

Nefedova, L. A. (2008). Vospriyatie teksta kak aktivnyiy kognitivnyiy protsess. *Slovo, vyiskazyivanie, tekst v kommunikativnom, pragma-ticheskom i kulturologicheskom aspektah*. Chelyabinsk : Izd-vo “REKPOL”, pp. 172–176 (in Russian).

Nikolaeva, T. M. (1978). Lingvistika teksta. Sovremennoe sosto-yanie i perspektivy. *Novoe v zarubezhnoy lingvistike*, 8, 5–39 (in Russian).

Nikolaeva, T. M. (1990). Tekst. *Lingvisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar*, V. N. Yartseva (ed.). Moskva : Sov. entsiklopediya, p. 507 (in Russian).

Onhayzer, I. (1990). Nominatsiya v tekstah raznyih funktsionalnyih stiley. *Nominativnyie sredstva v tekstah raznyih funktsionalnyih stiley*. Kazan : KGU, pp. 5–13 (in Russian).

Radziievska, T. V. (1998). Tekst yak zasib komunikatsii. Kyiv : Nauk. dumka (in Ukrainian).

Riabova, K. O. (2020). Cohesion and coherence as fundamental text categories. *Vcheni zapysky Tavriiskoho nats. un-tu im. V. I. Vernadskoho*, vol. 31(70), № 4, part. 2, pp. 173–176, <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.4-2/31> (in Ukrainian).

Selivanova, E. A. (2002). Osnovy lingvisticheskoy teorii teksta i kommunikatsii. Kiev : TsUL, “Fitosotsiotsentr” (in Russian).

Selivanova, O. O. (2008). Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy. Poltava : Dovkillia-K (in Ukrainian).

Sorokin, Yu. A. (1985). *Psicholingvističeskie aspekty izučeniya teksta*. Moskva : Nauka (in Russian).

Susov, I. P. (2007). *Vvedenie v yazykovedenie*. Moskva : AST: Vostok-Zapad (in Russian).

Turaeva, Z. Ya. (1986). *Lingvistika teksta*. Moskva : Prosveschenie (in Russian).

Florenskiy, P. A. (1998). *Imena : Sočineniya*. Moskva : Eksmo-Press; Harkov: Folio (in Russian).

Chernyavskaya, V. E. (2009). *Lingvistika teksta: Polikodovost, intertekstualnost, interdiskursivnost*. Moskva : LIBROKOM (in Russian).

Shulzhuk, K. F. (2004). *Syntaksys ukrainskoi movy*. Kyiv : VTs "Akademiia" (in Ukrainian).

Yakobson, R. & Levi-Stross K. (1975). "Koshki" Sharlya Bodlera. *Strukturalizm: "za" i "protiv"*. Moskva : Progress, pp. 231–255 (in Russian).

Beaugrande, R.-A., Dressler, W. U. (1981). *Einführung in die Textlinguistik*. Tübingen : Niemeyer (in German).

Dobrzyńska, T. (2010). *Tekst. Współczesny język polski*, J. Bartmiński (ed.). Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, pp. 293–331 (in Polish).

Halliday, M. A. K. (1974). *Linguistic function and literary style. Explorations in the functions of language*. London : Arnold, pp. 103–140 (in English).

Klemm, M. (2009). *Punkt wyjścia: czy każdy ma mieć swoje pojęcie tekstu? Różne definicje tekstu i ich porównanie. Lingwistyka tekstu w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy (Antologia tłumaczeń)*. Wrocław, pp. 13–26 (in Polish).

Skalička, V. (1961). *Text. Kontext. Subtext. Slavica Pragensia III*. Praha, pp. 73–78 (in Czech).

DOI: [https://doi.org/10.17721/um/53\(2023\).50-72](https://doi.org/10.17721/um/53(2023).50-72)

Anatolii Moisiienko, Dr Hab., Prof.

ORCID ID: 0000-0002-7856-2746

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

The sonnet as a text

In the proposed article, the sonnet is considered as a linguistic and literary phenomenon that manifests a certain textual continuum, regardless of its presentation in written or oral form. The multidimensional nature of

the text has largely influenced different approaches to understanding and analysing its phenomenon, and hence numerous definitions and categorical characteristics. The problem of textual categories, or categorical features, is the subject of considerable philological literature, but due to the synthetic-analytical status of the text with its hierarchy of categorical features, researchers have not yet been able to determine a proper differential description of the latter. Although almost everyone considers coherence and integrity to be the dominant categorical features. The understanding of the sonnet as a textual structure based on such features led to the description of the means of expressing coherence and integrity against the broad background of the works of Ukrainian authors of the 19th – 21st centuries. The different types of figurative and semantic parallelism are described, particularly in its dynamic development based on syntactic parallelism. The means of coherence based on syntactic figures of the period are analysed, which are distinguished by the expressiveness of the theme and the ability to convey different modalities in the organisation of the integral textual structure of the sonnet poem. It is noted that lexical, lexical-grammatical, in particular, root repetitions (even though the repeated word is traditionally tabooed by the canon) are widely cultivated in the studied sonnet texts, act as important factors of semantic and structural coherence, provide step-by-step development of the theme in its dynamic, aesthetic expression, and determine the integrity of artistic perception. Thus, coherence and integrity as the main categorical representatives of any text in their hierarchy are indispensable categorical features of the sonnet text.

Keywords: *text, sonnet, cohesion, coherence, integrity, figurative and semantic parallelism, period, repetition.*

Стаття надійшла до редколегії 14.04.23

Рекомендована до друку 15.05.23

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)